

Г. Г. Фесенко

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

ГЕНДЕРНИЙ АУДИТ ЯК ПРАКТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ

Міста є центрами культурного, політичного, економічного, соціального життя. Втім і більшість проблем теж концентрується у містах. Незалежно від масштабу міста, його місцерозташування й інших параметрів, багато міських проблем мають схоже коріння: брак фінансових ресурсів та робочих місць; «старіння» житлового фонду; збільшення кількості безхатченків; погіршення криміногенної ситуації; недостатній рівень/якість послуг та інфраструктури; перенавантаження транспортної мережі і т.ін.

Найбільш привабливий аргумент на користь міста є його більш якісний життєвий простір (для проживання, роботи, навчання). Такий вимір пізнання міста передбачає врахування соціальної «анатомії міста»¹. Вихідною ідеєю для гендерної політики стає розуміння міста, перш за все, не як території, а простору для комфортного буття усіх мешканок та мешканців².

У такому контексті актуальною стратегією для міст є *safe city* («безпечне місто»). Відсутність безпеки і комфорту перешкоджають жінкам у повній мірі користуватися життєвим простором міста. Коли жінки і дівчата відчувають, що середовище їм загрожує, вони обмежені в його використанні. Створення міста, безпечного для жінки, може розширити можливості жінок – соціальні, економічні, культурні. Міста мають бути безпечними і комфортними для Усіх, а їх простори пропонувати їм широкі можливості в сфері праці, освіти, відпочинку.

Втім у стратегіях розвитку українських міст досі відсутні відповідні «гендерні ініціативи» щодо гармонізації міського простору. Така ситуація обумовлена, у тому числі, й недостатньою інформованістю фахівців міського господарства про існуючі сучасні методики вирішення гендерних проблем. Рівень безпечності міста для жінок визначається через моніторинг за такими індикаторами, як їх можливості у використанні громадського простору, рівень висвітлення проблеми безпеки жінок в місцевих засобах масової інформації, участь жінок в міських ініціативах і т.ін. Слід зазначити, що в Україні поки відсутні механізми для моніторингу та оцінки вимірювання соціальних змін, пов'язаних з гендерними відносинами.

Так, гендерно-чутливі індикатори Сеула³ включають показники для вимірювання життя мешканців за ознакою статі, що розподілені за такими категоріями: економічні можливості жінок; соціальна інтеграція жінок з числа

¹ Анатомія міста: Київ. Урбаністичні студії. – К.:Смолоскип, 2013.

² Фронтири міста. Історико–культурологічний альманах. Випуск 1, 2. – Дніпропетровськ: Герда, 2013. – 276с.

³ Gender Sensitive Indicators in Seoul. 2005 – 2009. – Seoul: Hyun-Kyung PARK, 2010. – Access mode: http://www.endvawnow.org/uploads/browser/files/gender_sensitive_indicators_seoul.pdf.

меншин, розширення соціальних і культурних прав жінок й підвищення жіночої політичної участі та представництва. Зокрема індикатор гендерної безпеки у місті (3-2. *Sentiment on Urban Safety by Gender*)¹ виявляє розрив у відчутті мешканцями/мешканками небезпеки, що пов'язується: 1) зі стихійними лихами (пожежа, повінь зсуви та ін.); 2) перебуванням у місті у нічний час; 3) страхом через злочинність; 4) зі спорудами, їх можливим руйнуванням.

У вітчизняній муніципальній практиці спостерігаються окремі ініціативи щодо виявлення гендерних розривів у користуванні міськими просторами. Тож існує потреба у спеціальних розробках «гендерної компоненти» для ефективного управління міськими територіями з метою створення умов для якісного життя, самореалізації усіх мешканців. Вирішення поставленого завдання вимагає: підготовки рекомендацій щодо покращення якості муніципальних послуг через максимально повне урахування гендерних індикаторів; впровадження методик гендерного аудиту міського простору в діяльність органів місцевого самоврядування для формування гендерно-справедливого життя у місті; підвищення рівня залученості громадян до процесу формування змісту послуг, які надаються місцевим самоврядуванням.

Оскільки моніторинг якості життя у місті неможливий без урахування потреб мешканців за окремими статево-віковими групами, слід враховувати те, що жінки та чоловіки різного віку, різних соціальних категорій можуть мати свою відповідь на питання «Чого не вистачає в моєму місті/районі для комфортного проживання?». Наприклад:

- рівень зручності, доступності та якості міських територій для мешканця/мешканки за районами/мікрорайонами проживання і у різний час доби.
- рівень благоустрою прибудинкових територій (наявність тротуарів, дитячих та спортивних майданчиків, парко-місць, пандусів; санітарний стан та озеленення території, наявність бездомних собак тощо);
- якість житла (новобудова чи «хрущовка», житловий масив чи «промзона», і т. ін.) за районами/мікрорайонами міста;
- наявність та рівень освітлення.

Гендерні стратегії українських міст, на нашу думку, мають враховувати досвід європейської міської політики, де комплексний аудит міста здійснюється за 250 показниками (у т.ч. тими, що акцентують увагу на досягненні інклюзивності, задоволенні потреб соціально виключеної міської бідноти та на сприянні участі жінок у прийнятті рішень на усіх рівнях):

- економічний добробут й зайнятість; формування конкурентоздатної міської економіки з особливим акцентом на людський капітал, інновації, розвиток підприємництва.;

¹ Gender Sensitive Indicators in Seoul. 2005 – 2009. – Seoul: Hyun-Kyung PARK, 2010. – P.34 – 35. – Access mode: http://www.endvawnow.org/uploads/browser/files/gender_sensitive_indicators_seoul.pdf.

- соціальна рівність, подолання сегрегації (відокремлення певних груп) та відродження міських територій, спрямоване на надання рівних можливостей різним групам населення та скорочення дискримінації за різними ознаками. Підтримка проблемних територій (з більш високим рівнем безробіття, з високим рівнем бідності, з деградованим середовищем, з високим рівнем злочинності та низьким рівнем освіти);
- захист та покращення екології міського середовища (якість води й повітря, боротьба з шумом, скорочення обсягів відходів, мінімізація екологічних ризиків, економія земельних та природних ресурсів, збереження культурної спадщини).
- підвищення якості управління містами та збільшення потенціалу мешканців міст як учасників цього процесу (у т.ч. обмін досвідом між містами).

В українських містах спостерігається гендерна дискримінація у праві на доступ до якісного життєвого простору «міських територій»: Жінкам заважає користуватися життєвим простором міста у повній мірі відчуття небезпеки (перебування у громадських місцях може викликати відчуття тривоги/небезпеки й як наслідок – вони намагаються уникати таких територій). Жінки, як правило, намагаються не ходити поодиноці в темний час доби, остерігаючись стати жертвами гендерного насильства. Отже, вулиці, площі, парки використовуються чоловіками у більшій мірі, ніж жінками (за опитуваннями, майже 60% жінок бояться йти самі по своєму району вночі, й тільки 17% - чоловіків). Існують різні види гендерного насильства в місті. Наприклад, у громадських місцях, насильство може відбуватися у вагоні метро у формі словесних домагань. Насильство може також відбуватися на стоянці у вигляді дискримінаційних повідомлень графіті. Навіть відсутність основних міських служб, які стають додатковим тягарем для жінок, є однією з форм гендерного насильства.

Почуття небезпеки в містах породжується не тільки проявами злочинності й насильства, а й соціальними, економічними, культурними та побутовими питаннями. Так, бідність, безробіття, недостатня заробітна плата, соціальна ізоляція можуть призвести до розчарування серед чоловіків та зробити більш вразливими жінок, особливо, якщо вони знаходяться у «неблагополучних» районах міста. Наприклад, по дорозі на роботу, бідна жінка, що живе у віддалених районах із слабо розвинутою інфраструктурою, змушена проходити небезпечні (неосвітлені і т. ін.) райони. Забезпечені жінки можуть уникати таких ситуацій. Або інший приклад: жінки працюють на вулиці в неформальній економіці, їм доводиться пересуватися з маленькими дітьми, використовувати ненадійні маршрути, очікувати громадський транспорт в незахищених місцях в ранні години доби. В обох цих випадках, умови бідності та нерівності роблять жінок вразливими і незахищеними.

Почуття небезпеки виникає у жінок і через низьку якість або відсутність муніципальних послуг (охорони здоров'я, житлово-комунальних тощо), низьку якість або відсутність житла. Коли жінки не є власниками житла – стають менш захищеними (страх втратити житло є перешкодою для жінок, які хочуть залишити партнерів, які їх ображають).

Отже почуття безпеки/небезпеки в містах не обмежуються проявами злочинності та насильства. Це почуття пов'язане з соціальними, економічними, культурними та побутовими питаннями. Сектори життєдіяльності міста, за якими слід виконувати гендерний аудит міського простору:

- громадський транспорт;
- повсякденні маршрути (пішохідні та транспортні) мешканця/мешканки міста з точки зору їх комфортності та доступності;
- рекреаційні території – бульвари, парки (гідропарки, лугопарки, лісопарки, парки культури та відпочинку), сквери, набережні та ін. з точки зору створених умов для відновлення «життєвих сил» мешканця/мешканки міста;
- міські території загального користування – рівень доступу до закладів культури, торгівельно-розважальних центрів, закладів з надання побутових послуг тощо;
- рівень доступу до спеціалізованих медичних закладів, розташованих у різних районах/мікрорайонах (час, кошти, які витрачають вагітні жінки; жінки з малолітніми дітьми);
- рівень доступу до закладів дошкільної, середньої та позашкільної, вищої освіти (визначається кількість дітей дошкільного віку за районами/мікрорайонами та порівнюється із кількістю місць у дитсадках відповідного району; аналізується рівень безпеки маршруту школяра «від дому до закладу/закладів» - проїзна частина/пішохідні переходи, світлофори, освітлення, обладнані зупинки; час, кошти, які витрачає студентська молодь тощо).

Гендерний аудит міського простору має також охоплювати об'єкти благоустрою міських територій загального користування.

- рівень благоустрою прибудинкових територій (зокрема, наявність тротуарів, дитячих та спортивних майданчиків, парко-місць, пандусів; санітарний стан та озеленення території, наявність бездомних собак тощо);
- наявність/відсутність діючого ліфту/ліфтів (пасажирського та вантажного);
- якість житла (новобудова чи «хрущовка», житловий масив чи «промзона» і т. ін.) за районами/ мікрорайонами міста;
- рівень доступу мешканця/ки з особливими потребами, похилого віку, а також жінок з дітьми до 3-х років до житлових та громадських будівель (наявність пандуса, працюючого ліфта);
- наявність та рівень освітлення.

Таким чином, гендерний аудит міського простору має стати складовою вітчизняного муніципального менеджменту. Зокрема, гендерні проекти благоустрою міських територій можуть стати потужним інструментом для об'єднання зусиль органів міської влади та громади задля покращення міського простору для більш комфортного проживання усіх членів громади.